

UİB AR&GE ŞUBESİ

**BURSA İLİ 2019 YILI
DIŞ TİCARET DEĞERLENDİRME RAPORU**

**ULUDAĞ İHRACATÇI BİRLİKLERİ GENEL SEKRETERLİĞİ
AR-GE ŞUBESİ**

Ocak, 2020

İÇİNDEKİLER

1. Genel Bilgi.....	1
2. Bursa İli Dış Ticaret Verileri.....	2
3. Bursa İli İhracatının Sektörel Değerlendirmesi.....	9
3.1. Otomotiv Sektörü.....	9
3.2. Tekstil ve Hazır Giyim ve Konfeksiyon Sektörü.....	10
3.3. Gıda Sektörü.....	12
4. İllere Göre İhracatçı/İthalatçı Firma Sayısı.....	14
Kaynaklar.....	18

1. GENEL BİLGİ

Tarih boyunca ipekböceği üretimiyle bir dönem dünyanın en çok aranılan atlas ve ipekli kumaşlarının üretildiği Bursa, günümüzde otomotiv, makine, tekstil ve gıda sanayi sektöründe ülke çapında söz sahibidir. Önemli ulaşım ağlarının üzerinde bulunması ve temel ihtiyaç mallarının temini için hammadde kaynaklarının varlığı, Bursa'nın her dönemde ticari bir merkez olmasını sağlamıştır. Ekonomik gücü ve yarattığı katma değerle bugün Türkiye ekonomisinin lokomotiflerinden biri olan Bursa; ekonomik aktivitenin zenginliği ve sosyo-kültürel çeşitliliği ile Türk ekonomisinin geliştirilmesi, ekonomiye yeni ivmeler kazandırılmasında aktif ve yönlendirici bir gücü temsil etmektedir. Ülke ve bölge ekonomisinin gelişmesine, ihracat yönüyle döviz girdisi sağlanmasına, istihdama ve sanayi altyapısının güçlenmesine sağladığı katkılarla Bursa, ekonomik açıdan büyük bir dinamizm sergilemektedir.

İl sanayisi ve ihracatında; otomotiv, tekstil, makine imalatı ve gıda sektörleri ilk sıralarda yer almaktadır. Tarım ve gıda sektörü il ekonomisinde önemli yer tutmaktadır. Taze sebze-meyve, dondurulmuş gıda vb. ürünler üretilmekte ve ihraç edilmektedir. Buna bağlı olarak il, özellikle meyve suyu, alkolsüz içki, işlenmiş süt ürünleri, konserve, konsantre salça üretiminde ülke genelinde önemli paya sahiptir. Toprak ve maden işleme sektöründe; çimento, cam imalatı ve linyit çıkarma işlemleri gerçekleştirilmektedir. Uludağ Üniversitesi Görükle kampüsünde kurulan Teknopark, Ar-Ge maliyetlerini düşürerek Bursa sanayine önemli hizmetler verecek, yurtdışı kaynaklı yüksek bilgi ve teknoloji isteyen sektörlerin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Konferans salonu, yemek salonu ve kafeteryası, seminer ve sergi salonları, ofisler ve laboratuvar alanları ile birçok firmaya ve kişiye hizmet verme kapasitesine sahiptir.

Bursa Ticaret ve Sanayi Odası tarafından hazırlanan, Açılan-Kapanan Firma İstatistiklerine göre; 2019 yılı itibarıyla Bursa'da, 3.813 firma kurulmuş, 1.206 firma kapanmıştır. Bursa Ticaret ve Sanayi Odası'na, Şubat 2018 verilerine göre, üye sayısı, 43.280 kayıtlı üye bulunmaktadır. Bursa Ticaret ve Sanayi Odası'na (BTSO) kayıtlı üyelerin sektörel sınıflamaya göre, inşaat % 17,88 ile ilk sırada, hizmet sektörü % 16,19 ile ikinci sırada, tekstil % 14,86 ile üçüncü sırada, otomotiv ise % 9,31 ile dördüncü sırada yer almaktadır.

Bursa, nüfus bakımından İstanbul, Ankara ve İzmir' den sonra 4. büyük ildir. Marmara Bölgesi'nin Güneydoğusunda yer alan Bursa ili, 2019 yılı ADNKS verilerine göre 2 milyon 976 bin 242 kişilik nüfusuyla Türkiye'nin dördüncü büyük kenti olma özelliğini taşımaktadır. En son açıklanan 2011 yılı illerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması (SEGE) sonuçlarına göre; sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında Bursa, İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli ve Antalya'nın ardından 6. sırada yer almaktadır. 17 adet organize sanayi bölgesi ile imalat sanayinde Türkiye katma değerinin (GSMH' dan aldığı pay) % 8-9'unu tek başına sağlamaktadır. Ocak 2018 verilerine göre, Bursa ili çalışan kişi sayısı 688.058 olup, bu sayının 207.955 i kadın çalışandır. İşyeri sayısı 77.158 olup, bunun 76.069 u özel sektöre ait işyerleridir.

2. BURSA İLİ DIŞ TİCARET VERİLERİ

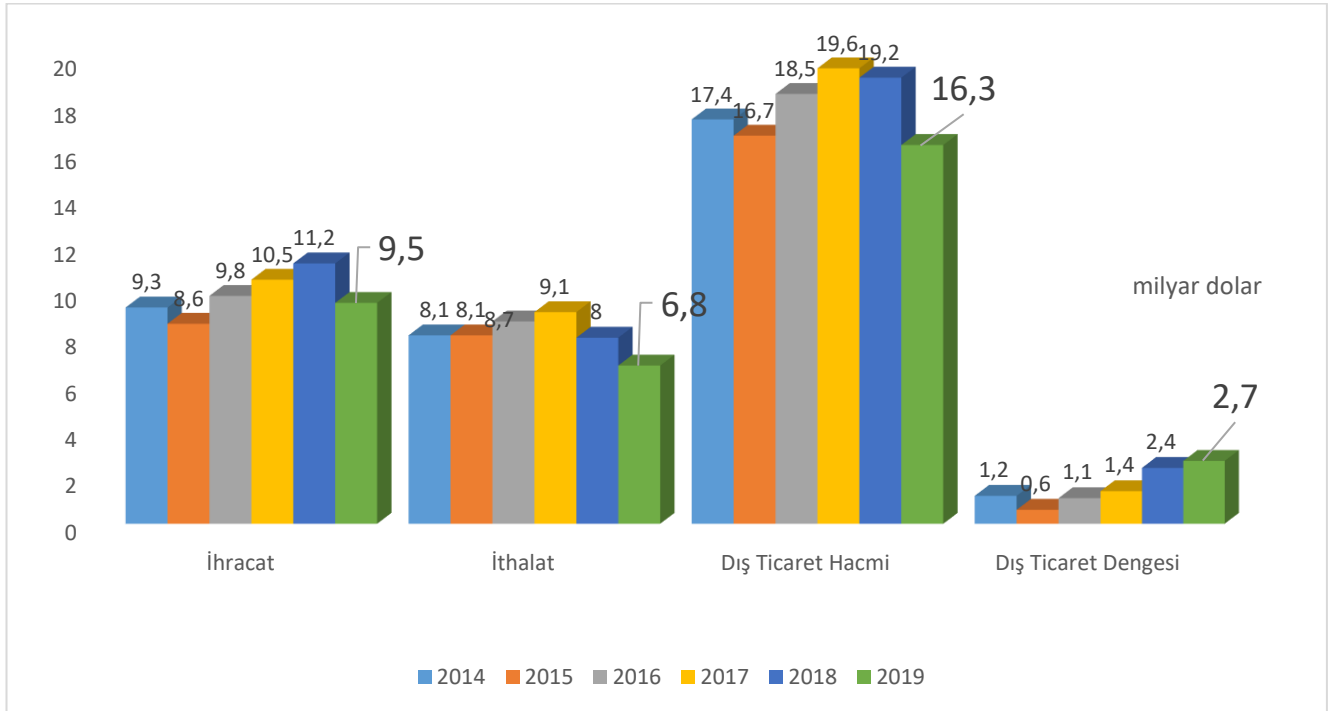
2014 yılında 1,2 milyar dolar, 2015 yılında 600 milyon dolar dış ticaret fazlası veren Bursa ili dış ticaret fazlası veren iller arasında ilk sıralarda yer almaktadır.

2014 yılında Bursa ihracatı bir önceki yıla göre 9,3 milyar USD, 2015 yılında 8,6 milyar dolar, 2016 yılında 9,8 milyar USD, 2017 yılında 10,5 milyar USD olarak gerçekleşmiştir.

2018 yılı ihracat rakamı 11,2 milyar dolar ve 2019 yılı 9,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (Tablo1, Grafik1).

Tablo 1. Bursa İli Dış Ticaret Verileri (Milyar USD)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi
2014	9,3	8,1	17,4	1,2
2015	8,6	8,1	16,7	0,6
2016	9,8	8,7	18,5	1,1
2017	10,5	9,1	19,6	1,4
2018	11,2	8	19,2	2,4
2019 (Ocak-Kasım)	9,5	6,8	16,3	2,7

Grafik 1. Bursa İli Dış Ticaret Verileri

UİB AR&GE ŞUBESİ

2019 yılında (Ocak-Kasım ayı itibariyle), Türkiye ihracatı 156,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olup, İstanbul'un ihracatı %1 artışla 78,9 milyar dolara yükselmiş ve Türkiye Geneli İhracatından %50 pay almıştır. Bu dönemde İstanbul'u sırasıyla, Bursa, İzmir, Kocaeli ve Ankara izlemiştir (Tablo2).

Bursa'nın ihracatı 2019 yılı Ocak-Kasım Döneminde bir önceki yıla göre, %8 azalarak 10,3 milyar olarak gerçekleşmiştir. Bursa'nın toplam ihracat içindeki payı %6 olarak gerçekleşmiştir (Tablo2).

Tablo 2. İllere Göre İhracat Verileri

İl	Ocak-Kasım 2018	Ocak-Kasım 2019	DEĞİŞİM	PAY
	FOB USD	FOB USD	FOB USD	%
İstanbul	78.240.509.095	78.912.897.017	1%	50,30%
Bursa	10.382.702.656	9.510.517.689	-8%	6,06%
İzmir	9.450.069.302	9.345.889.055	-1%	5,96%
Kocaeli	8.125.054.098	8.928.467.270	10%	5,69%
Ankara	6.947.644.843	7.502.242.954	8%	4,78%
Gaziantep	6.283.155.047	6.787.537.780	8%	4,33%
Sakarya	5.151.098.361	4.782.976.211	-7%	3,05%
Denizli	2.863.069.129	2.671.485.523	-7%	1,70%
Hatay	2.521.340.087	2.590.495.708	3%	1,65%
Manisa	2.046.824.698	2.031.133.548	-1%	1,29%
Kayseri	1.899.139.635	2.013.165.707	6%	1,28%
Konya	1.626.087.836	1.821.089.456	12%	1,16%
Adana	1.814.783.758	1.743.897.462	-4%	1,11%
Mersin	1.537.421.481	1.555.030.977	1%	0,99%
Çorum	634.105.318	1.447.703.203	128%	0,92%
Antalya	1.238.808.477	1.279.384.087	3%	0,82%
Tekirdağ	1.160.385.547	1.178.870.079	2%	0,75%
Trabzon	857.204.567	1.042.899.462	22%	0,66%
Eskişehir	970.464.862	1.039.490.072	7%	0,66%
Kahramanmaraş	930.945.044	843.642.513	-9%	0,54%
Mardin	809.589.027	721.644.528	-11%	0,46%
Aydın	669.857.317	676.898.936	1%	0,43%
Samsun	579.130.363	652.864.191	13%	0,42%
Balıkesir	550.168.750	529.963.406	-4%	0,34%
Muğla	448.225.836	512.487.715	14%	0,33%
Zonguldak	454.897.046	395.871.739	-13%	0,25%
Yalova	303.118.177	383.569.963	27%	0,24%
Karabük	329.188.859	344.254.284	5%	0,22%
Şırnak	333.492.695	334.093.062	0%	0,21%
Afyonkarahisar	313.450.405	324.289.888	3%	0,21%
Osmaniye	259.752.413	291.107.585	12%	0,19%
Malatya	211.706.194	255.904.863	21%	0,16%
Karaman	272.719.850	238.122.591	-13%	0,15%
Uşak	225.174.376	232.274.516	3%	0,15%
Çankırı	170.539.894	230.317.109	35%	0,15%
Ordu	189.498.690	222.569.474	17%	0,14%
Kırşehir	213.399.719	209.215.776	-2%	0,13%
Giresun	132.953.182	205.280.538	54%	0,13%
Kütahya	199.381.570	202.346.901	1%	0,13%

UİB AR&GE ŞUBESİ

Isparta	184.804.693	197.555.640	7%	0,13%
Diyarbakır	190.651.734	194.643.448	2%	0,12%
Elazığ	206.953.951	193.451.003	-7%	0,12%
Burdur	187.552.140	189.276.654	1%	0,12%
Kırklareli	161.556.412	179.068.725	11%	0,11%
Çanakkale	136.074.066	158.336.528	16%	0,10%
Şanlıurfa	145.327.210	152.123.456	5%	0,10%
Rize	137.072.154	143.965.403	5%	0,09%
Düzce	96.857.154	140.939.647	46%	0,09%
Bolu	135.881.812	115.164.021	-15%	0,07%
Aksaray	104.449.580	107.598.086	3%	0,07%
Amasya	99.319.019	106.056.021	7%	0,07%
Bilecik	93.367.357	84.946.047	-9%	0,05%
Kastamonu	111.951.568	84.072.230	-25%	0,05%
Sivas	88.850.416	83.293.306	-6%	0,05%
Iğdır	80.425.197	66.884.477	-17%	0,04%
Kilis	75.284.697	63.538.169	-16%	0,04%
Adıyaman	74.416.025	60.223.193	-19%	0,04%
Van	32.819.949	56.888.180	73%	0,04%
Niğde	52.478.341	51.777.024	-1%	0,03%
Nevşehir	47.298.127	48.043.175	2%	0,03%
Edirne	48.361.378	47.739.697	-1%	0,03%
Gümüşhane	27.393.255	46.925.590	71%	0,03%
Artvin	49.207.686	42.970.963	-13%	0,03%
Hakkari	54.564.422	40.227.572	-26%	0,03%
Siirt	17.057.789	33.743.537	98%	0,02%
Batman	35.472.062	33.298.804	-6%	0,02%
Ağrı	25.810.996	27.536.262	7%	0,02%
Bartın	31.630.956	26.871.631	-15%	0,02%
Sinop	25.545.525	26.511.151	4%	0,02%
Erzurum	16.658.062	23.096.664	39%	0,01%
Tokat	17.442.573	16.171.199	-7%	0,01%
Erzincan	9.874.147	13.297.455	35%	0,01%
Yozgat	9.030.890	12.013.206	33%	0,01%
Kırıkkale	10.097.085	8.019.679	-21%	0,01%
Muş	5.777.253	5.304.685	-8%	0,00%
Bitlis	6.297.126	5.129.253	-19%	0,00%
Belirsiz	1.343.469	3.066.224	128%	0,00%
Ardahan	1.142.663	1.761.676	54%	0,00%
Bingöl	872.989	1.003.644	15%	0,00%
Kars	206.734	455.773	120%	0,00%
Bayburt	1.118.702	400.242	-64%	0,00%
Tunceli	518.263	228.586	-56%	0,00%
GENEL TOPLAM	154.185.873.831	156.885.510.764		100,00%

Kaynak: TÜİK

ÜİB AR&GE ŞUBESİ

2019 yılı Ocak-Kasım Döneminde Türkiye Geneli ithalatı bir önceki yıla göre %11 gerileyerek 183,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. En yüksek ithalatı gerçekleştiren İstanbul'un ithalatı 2019 yılı Ocak-Kasım Döneminde %14,5 düşüşle 95,5 milyar dolara gerilemiştir. İstanbul'un toplam ithalat içinde payı yüzde 52 olmuştur. İstanbul'u izleyen beş büyük diğer ithalatçı iller Ankara, Kocaeli, İzmir ve Bursa olmuştur (Tablo3).

Bursa'nın ithalatı 2019 yılı Ocak-Kasım Döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre %14,4 düşüşle 6,8 milyar dolar olmuştur. Bursa'nın toplam ithalat içindeki payı %3,7 olarak gerçekleşmiştir (Tablo3).

Tablo 3. İllere Göre İthalat Verileri

İL ADI	Ocak-Kasım 2018	Ocak-Kasım 2019	DEĞİŞİM	2018
	FOB USD	FOB USD	FOB USD	PAY %
İSTANBUL	111.714.262.927	95.559.849.255	-14,5	52,02%
GİZLİ VERİ	18.752.510.771	23.691.594.574	26,3	12,90%
ANKARA	12.529.157.963	10.140.557.412	-19,1	5,52%
KOCAELİ	13.188.759.567	9.100.340.724	-31,0	4,95%
İZMİR	8.514.235.848	6.842.543.159	-19,6	3,73%
BURSA	7.954.751.378	6.809.649.351	-14,4	3,71%
GAZİANTEP	4.543.641.112	4.567.549.961	0,5	2,49%
HATAY	3.743.992.248	3.000.812.250	-19,8	1,63%
SAKARYA	2.925.718.011	2.673.730.209	-8,6	1,46%
MANİSA	2.642.500.814	2.175.591.049	-17,7	1,18%
ADANA	2.128.385.466	2.079.239.178	-2,3	1,13%
ÇORUM	485.889.023	1.486.208.702	205,9	0,81%
DENİZLİ	1.876.419.932	1.429.821.291	-23,8	0,78%
KAYSERİ	1.317.958.663	1.093.308.764	-17,0	0,60%
ZONGULDAK	1.218.318.173	1.093.177.476	-10,3	0,60%
MERSİN	1.073.715.069	1.088.523.774	1,4	0,59%
KAHRAMANMARAŞ	1.116.645.484	1.082.938.456	-3,0	0,59%
TEKİRDAĞ	1.094.961.751	989.192.867	-9,7	0,54%
KONYA	829.427.669	798.030.890	-3,8	0,43%
ESKİŞEHİR	847.061.846	789.948.827	-6,7	0,43%
ANTALYA	764.189.293	789.228.527	3,3	0,43%
KARABÜK	811.053.446	674.597.383	-16,8	0,37%
SAMSUN	755.347.471	645.703.611	-14,5	0,35%
YALOVA	575.959.987	611.674.177	6,2	0,33%
OSMANİYE	681.832.385	511.230.751	-25,0	0,28%
MARDİN	199.606.018	384.036.083	92,4	0,21%
BALIKESİR	386.211.098	374.146.184	-3,1	0,20%
KIRŞEHİR	296.617.983	261.589.427	-11,8	0,14%
MUĞLA	227.892.989	210.792.702	-7,5	0,11%
KIRKLARELİ	153.625.969	191.926.161	24,9	0,10%
AYDIN	244.291.301	183.035.021	-25,1	0,10%
ÇANKIRI	136.054.604	175.945.565	29,3	0,10%
ŞANLIURFA	145.152.423	168.231.853	15,9	0,09%
UŞAK	203.972.392	155.863.749	-23,6	0,08%
BOLU	172.651.235	144.768.529	-16,1	0,08%
VAN	40.754.746	129.558.985	217,9	0,07%

ÜİB AR&GE ŞUBESİ

BİLECİK	139.691.017	99.248.036	-29,0	0,05%
KARAMAN	97.488.943	96.664.957	-0,8	0,05%
AĞRI	92.324.404	86.104.637	-6,7	0,05%
EDİRNE	60.121.437	84.661.257	40,8	0,05%
TRABZON	85.568.431	81.634.388	-4,6	0,04%
KASTAMONU	233.917.784	80.567.280	-65,6	0,04%
MALATYA	100.668.066	75.989.211	-24,5	0,04%
DİYARBAKIR	75.205.742	75.720.601	0,7	0,04%
DÜZCE	78.281.393	75.213.169	-3,9	0,04%
AFYONKARAHİSAR	77.318.797	73.198.974	-5,3	0,04%
KÜTAHYA	101.680.991	72.789.151	-28,4	0,04%
ÇANAKKALE	72.293.246	50.621.097	-30,0	0,03%
SİVAS	53.239.702	44.820.827	-15,8	0,02%
AMASYA	48.965.048	40.879.794	-16,5	0,02%
ISPARTA	46.486.156	39.108.919	-15,9	0,02%
AKSARAY	73.341.723	37.364.922	-49,1	0,02%
NİĞDE	34.539.828	34.382.953	-0,5	0,02%
BATMAN	68.943.490	34.148.096	-50,5	0,02%
ADİYAMAN	41.038.690	33.859.118	-17,5	0,02%
ERZURUM	37.560.527	30.384.386	-19,1	0,02%
HAKKARİ	31.896.047	28.896.196	-9,4	0,02%
NEVŞEHİR	35.556.787	28.599.127	-19,6	0,02%
RİZE	15.164.940	24.147.461	59,2	0,01%
ELAZIĞ	32.247.900	23.237.958	-27,9	0,01%
ORDU	37.517.461	22.061.107	-41,2	0,01%
SİİRT	41.641.471	21.977.171	-47,2	0,01%
YOZGAT	21.254.263	20.941.558	-1,5	0,01%
ARTVİN	21.008.253	20.448.539	-2,7	0,01%
BURDUR	36.346.290	17.874.924	-50,8	0,01%
SİNOP	10.849.028	17.397.571	60,4	0,01%
ŞIRNAK	18.354.288	15.702.373	-14,4	0,01%
KIRIKKALE	13.000.106	15.568.504	19,8	0,01%
İĞDIR	19.165.515	14.353.783	-25,1	0,01%
TOKAT	16.009.471	13.500.394	-15,7	0,01%
GİRESUN	21.281.643	12.696.938	-40,3	0,01%
KİLİS	174.250.834	10.578.346	-93,9	0,01%
<i>BİLİNMEYEN</i>	<i>2.631.518</i>	<i>10.241.084</i>	<i>289,2</i>	<i>0,01%</i>
BARTIN	12.507.114	6.242.857	-50,1	0,00%
KARS	5.156.808	2.284.233	-55,7	0,00%
BİTLİS	3.205.441	1.726.069	-46,2	0,00%
ERZİNCAN	4.354.638	1.723.081	-60,4	0,00%
MUŞ	1.184.009	1.614.993	36,4	0,00%
TUNCELİ	171.841	697.937	306,2	0,00%
GÜMÜŞHANE	4.864.670	613.532	-	0,00%
BİNGÖL	742.941	422.352	-43,2	0,00%
BAYBURT	225.483	2.297	-99,0	0,00%
ARDAHAN	0	0	-	0,00%
GENEL TOPLAM	206.492.791.230	183.685.849.035	-11,0	100%

Kaynak: TÜİK

ÜİB AR&GE ŞUBESİ

İstanbul-Antalya; Ankara-Çanakkale; İstanbul-İzmir karayolu aksı üzerinde bulunması ve havaalanının bulunması nedeniyle yatırımcılar için önemli bir konumda bulunan Bursa İlinin ihracatı Türkiye İhracatçılar Meclisi verilerine göre 2019 yılında bir önceki yıla göre %5,55 düşüşle 14,99 milyar dolar olarak gerçeklemiştir. En fazla ihracat yapılan ülkeler sırasıyla; Almanya, Fransa, İtalya, İspanya ve Romanya olmuştur (Tablo4).

Tablo 4. Bursa İli Ülke İhracatı Verileri

ÜLKELER	1 OCAK - 31 ARALIK			
	2018	2019	DEĞ. %	2019 PAYI %
ALMANYA	2.151.397,82	1.947.485,77	-9,48%	13%
FRANSA	1.514.470,83	1.752.674,68	15,73%	12%
İTALYA	1.888.635,86	1.602.868,62	-15,13%	11%
İSPANYA	1.212.263,57	1.113.065,34	-8,18%	7%
ROMANYA	734.878,51	742.251,02	1%	5%
BİRLEŞİK KRALLIK	754.987,05	715.177,45	-5,27%	5%
ABD	922.991,58	589.877,00	-36,09%	4%
POLONYA	472.179,82	446.654,87	-5,41%	3%
FAS	454.590,56	416.953,30	-8,28%	3%
HOLLANDA	324.526,48	354.960,36	9,38%	2%
DİĞER ÜLKELER	5.438.519,96	5.305.177,53	-2,40%	35%
GENEL TOPLAM	15.869.442,04	14.987.145,95	-5,55%	100%

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM)

2019 yılında Bursa ili ihracatında ilk 5 sırada yer alan ülkelerden; Almanya'ya 1,9 milyar dolar, Fransa'ya 1,8 milyar dolar, İtalya'ya 1,6 milyar dolar, İspanya'ya 1,1 milyar dolar ve Romanya'ya 742 milyon dolar değerinde ihracat gerçekleştirilmiştir (Tablo4).

Bursa ili ihracatında Almanya'nın payı %13, Fransa'nın %12, İtalya'nın aldığı pay %11, İspanya'nın %7 ve Romanya'nın %6'dır. (Tablo4).Bursa ilinden yapılan ihracatlarda ilk on ülkeye yapılan ihracatın değeri, Bursa toplam ihracatının %65'ini oluşturmaktadır.

UİB AR&GE ŞUBESİ

Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) verilerine göre 2018 yılında Bursa'dan yapılan ihracatın sektörel dağılımını aşağıdaki tabloda görebiliyoruz. İlk sırada Otomotiv Endüstrisi, ikinci sırada tekstil, üçüncü sırada ise Çelik sektörü yer almaktadır (Tablo 5).

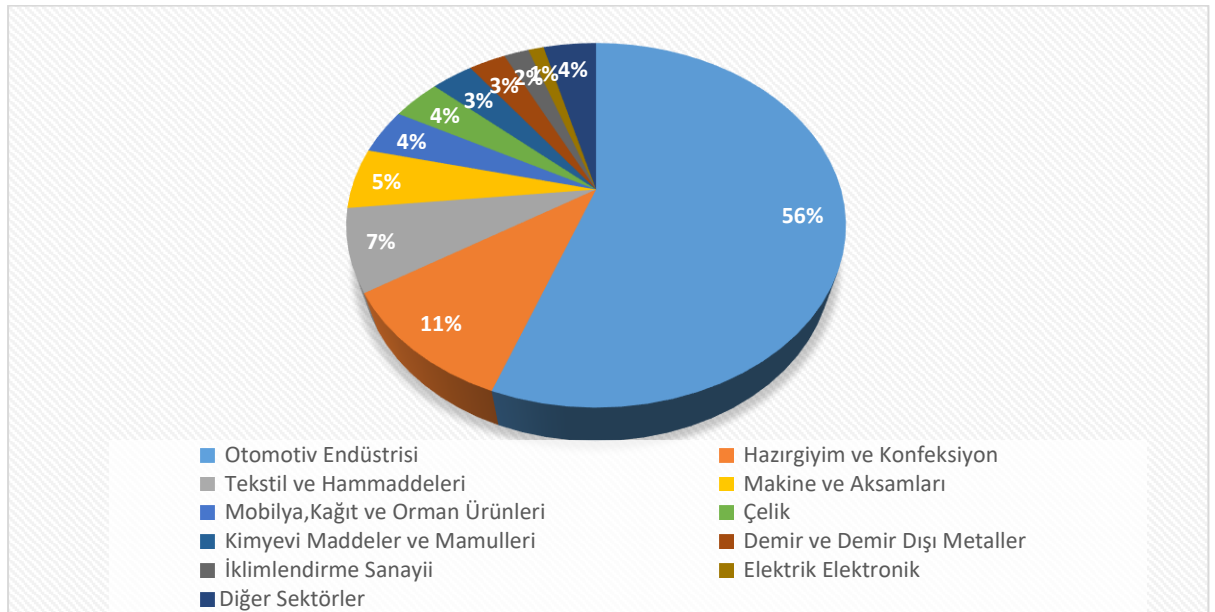
Tablo 5. Bursa İli Sektörel İhracat Verileri

Sektörler	1 OCAK - 31 ARALIK			
	2018	2019	DEĞ.	PAY %
Otomotiv Endüstrisi	8.894.370,99	8.339.524,60	-6,24%	55,64%
Hazır giyim ve Konfeksiyon	1.586.110,48	1.569.963,67	-1,02%	10,48%
Tekstil ve Hammaddeleri	1.108.962,93	1.084.050,29	-2,25%	7,23%
Makine ve Aksamları	799.218,15	807.266,51	1,01%	5,39%
Mobilya, Kâğıt ve Orman Ürünleri	519.642,66	610.059,70	17,40%	4,07%
Çelik	918.171,16	566.457,88	-38,31%	3,78%
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	544.164,68	488.520,59	-10,23%	3,26%
Demir ve Demir Dışı Metaller	420.084,51	430.810,47	2,55%	2,87%
İklimlendirme Sanayii	333.914,45	291.424,94	-12,72%	1,94%
Elektrik Elektronik	166.482,59	181.711,53	9,15%	1,21%
Diğer Sektörler	578.319,43	617.355,77	6,75%	4,13%
TOPLAM	15.869.442,04	14.987.145,95	-5,56%	100%

Kaynak: TİM

TİM verilerine göre, en yüksek paya sahip sektörlerin ilk sırasında %55 ile Otomotiv Endüstrisi gelmektedir. Ardından Tekstil sektörü %8, Çelik Sektörü %7, Makine ve Aksamları Sektörü %6 ve Hazır Giyim Sektörü %5 pay aldığı görülmektedir (Tablo 5, Grafik2).

BURSA 2019 YILI SEKTÖREL İHRACAT RAKAMLARI

Grafik 2. Bursa İli Sektörel İhracat Payları (%)

3. BURSA İLİ İHRACATININ SEKTÖREL DEĞERLENDİRMESİ

Bursa'nın bugünkü ekonomik yapısı içerisinde, ülke ekonomisini temsil eder mahiyetteki temel sektörler, en önemli yeri işgal etmektedir. Ancak, Bursa sanayisinin ve ihracatının temelinde yatan ve "çekirdek sanayi sektörleri" olarak adlandırılan tekstil ve otomotiv sektörü, gerek üretim gerekse istihdam açısından hayati önem taşımaktadır.

Bursa İlinde sanayi sektöründe istihdamda %21,18 ile Tekstil ürünleri sektörü, %15,76 ile Otomotiv, treyler sektörü, %8,54 ile Metal ürünleri sektörü ilk üç sırada yer almaktadır. Ayrıca, 2017 yılında Türkiye'de sanayi sektöründe toplam istihdamın %9,06'sı Bursa ilinde gerçekleşmektedir.

Bursa İlinde Sanayi Sektöründe İstihdamın Dağılımı (İlk 10 Sektör)

Sektör Adı	Çalışan Sayısı	İl Payı (%)	TR Payı (%)
Tekstil ürünleri	70694	21,18	11,62
Otomotiv,treyler	52610	15,76	4,72
Metal ürünleri	28527	8,54	8,30
Makine ve ekipmanlar	28291	8,47	6,72
Gıda ürünleri	27155	8,13	12,43
Kauçuk ve plastik	26735	8,01	6,14
Mobilya	26337	7,89	3,68
Giyim eşyaları	14972	4,48	8,73
Ana metal	10622	3,18	4,13
Metalik olmayan mineral ürünler	7956	2,38	6,12
Genel Toplam	333846	-	-

Kaynak: 81 İl Sanayi Durum Raporu/Sanayi Ve Teknoloji Bakanlığı

Bursa İlinde Çalışan Sayısına Göre İlk 5 Büyük İşletme aşağıda sıralanmıştır:

- Tofaş Türk Otomobil Fabrikası Anonim Şirketi - Bursa Şubesi
- Oyak-Renault Otomobil Fabrikaları Anonim Şirketi-Bursa Şubesi
- Beyçelik Gestamp Otomotiv Sanayi
- Bosch Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi-Bursa Ds Şubesi
- Bosch Sanayi ve Ticaret

Bursa'nın bugünkü ekonomik yapısı içerisinde, ülke ekonomisini temsil eder mahiyetteki temel sektörler, en önemli yeri işgal etmektedir. Ancak, Bursa sanayisinin ve ihracatının temelinde yatan ve "çekirdek sanayi sektörleri" olarak adlandırılan tekstil ve otomotiv sektörü, gerek üretim gerekse istihdam açısından hayati önem taşımaktadır. Bursa Ticaret ve Sanayi Odası'na (BTSO) kayıtlı üyelerin sektörel sınıflamaya göre; inşaat % 19,98 ile ilk sırada, perakende ticaret % 14,54 ile ikinci sırada, tekstil ve hazır giyim % 10,30 ile üçüncü sırada, gıda tarım ve hayvancılık ise % 8,59 ile dördüncü sırada yer almaktadır.

3.1. OTOMOTİV SEKTÖRÜ

Tofaş-Fiat, Oyak-Renault, Karsan gibi dev otomotiv üretim tesislerini bünyesinde barındıran Bursa, Türkiye'nin otomotiv üretim sektörü konumundadır. Bursa'nın ihracattaki lokomotif sektörü otomotivdir. Bursa'dan yapılan otomotiv ihracatında ise en önemli pay binek otomobillere aittir. Bugün Bursa'da iki adedi binek tipi otomobil, bir adedi de minibüs, az sayıda kamyonet üretiminin gerçekleştirildiği üç adet ana sanayi otomotiv üretim fabrikası mevcuttur.

Otomotiv sektörünün kalbinin attığı merkez olan Bursa'da motorlu kara taşıtları için çok sayıda parça ve aksesuar imalatı yapılmaktadır. Bursa'da imalat sanayi içerisinde, gerek üretim çeşitleri, gerekse üretim miktarları açısından en geniş faaliyet alanına sahip sektör budur.

Otomotiv Sanayicileri Derneği (OSD) verilerine göre; 2017 yılında 1.749.572 adet araç üretilmiş ve bu araçlardan 1.346.075'i ihraç edilmiştir. 2018 yılında ise üretilen araç sayısı 1.587.836 adet olup, 1.333.992 adet araç ihraç edilmiştir. 2019 yılı Kasım ayına kadar üretim 1.347.392 adet gerçekleşmiş olup, ihracat adeti 1.161.131'dir.(Tablo 6).

Tablo 6. Türkiye Araç Üretimi ve İhracatı Verileri

	2017 (12 aylık)	2018 (12 aylık)	2019(Ocak-Kasım)
Üretim (Adet)	1.749.572	1.587.836	1.347.392
İhracat (Adet)	1.345.917	1.333.992	1.161.131

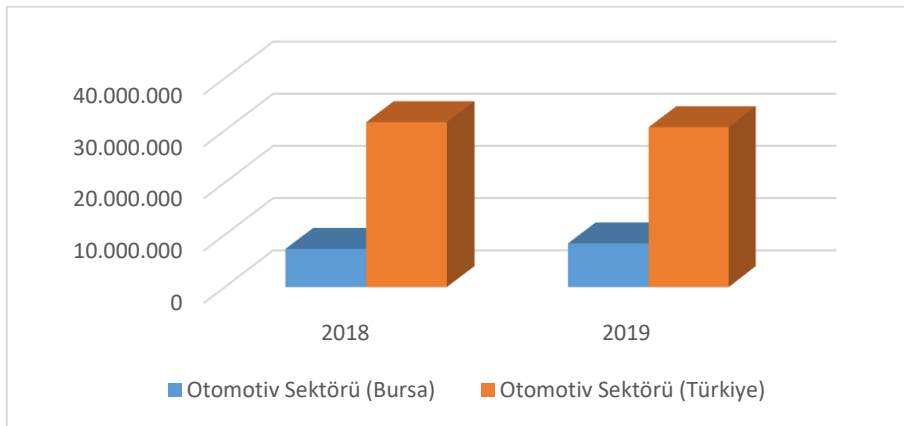
Kaynak: OSD

2019 yılında Bursa İl'indeki otomotiv firmaları tarafından 8,3 milyar dolar değerinde kaydedilen ihracat Türkiye geneli otomotiv ihracatının % 27 sini karşılamaktadır (Tablo 7).

Tablo 7. Bursa ve Türkiye Otomotiv İhracatı Verileri (1000 USD)

SEKTÖR	2018	2019	Değişim (%)
Otomotiv Sektörü (Bursa)	7.295.710	8.339.525	14%
Otomotiv Sektörü (Türkiye)	31.568.469	30.594.198	-3%

Kaynak: TİM

Grafik 4. Bursa ve Türkiye Geneli Otomotiv Endüstrisi İhracat Değerleri (1000\$)

3.2. TEKSTİL VE HAZIR GİYİM VE KONFEKSİYON SEKTÖRLERİ

Pamuklu dokuma, suni ve sentetik iplik üretimi, yünlü dokuma, fantezi iplik üretimi, örme ve trikotaj, havlu, boya-apre-emprime, konfeksiyon, hazır giyim şeklinde alt sektörler ayrışmış durumdadır. Tekstil sektörü geçmişten günümüze, Bursa'nın geleneksel endüstri dokusunda, odak sayılabilecek bir görünüm sergilemektedir.

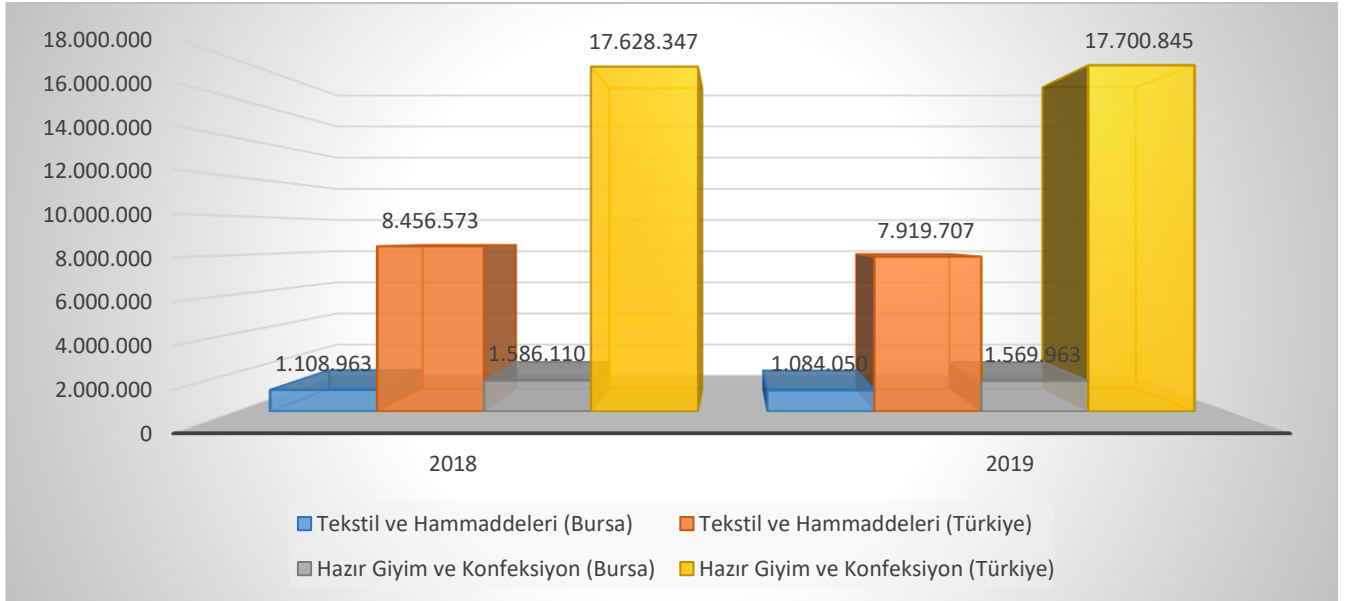
2019 yılında Bursa İl'indeki tekstil firmaları tarafından 1 milyar doları aşan Türkiye geneli tekstil ve hammaddeleri ihracatının % 13'7 sini karşılamaktadır. Bursa İli Hazır Giyim ve Konfeksiyon Sektöründe ise 2019 yılında 1,6 milyar dolar değerinde kaydedilen ihracat Türkiye Geneli hazır Giyim ve konfeksiyon sektörü ihracatının %8,9'unu karşılamaktadır (Tablo 8).

Tablo 8. Bursa ve Türkiye Tekstil ve Hazır giyim ve Konfeksiyon Sektörü İhracat Verileri (1000 \$)

SEKTÖR	2018	2019	Değişim	Pay (%)
Tekstil ve Hammaddeleri (Bursa)	1.108.963	1.084.050	-2,25%	0,41%
Tekstil ve Hammaddeleri (Türkiye)	8.456.573	7.919.707	-6,35%	4,77%
Hazır Giyim ve Konfeksiyon (Bursa)	1.586.110	1.569.963	-1,02%	9,36%
Hazır Giyim ve Konfeksiyon (Türkiye)	17.628.347	17.700.845	0,41%	10,67%

Kaynak: TİM

Not: % lik paylar tüm ihracat kalemleri içinde ilgili sektörlerin payına ilişkindir. Örneğin; Türkiye toplam ihracatı içindeki tekstil ve hammaddeleri payı %4,77 olup, yine Türkiye toplam ihracatı içindeki hazır giyim ve konfeksiyon payı %10.67'dir.

Grafik 3. Bursa ve Türkiye Geneli Tekstil ve Hazır Giyim Sektörleri İhracat Değerleri (1.000.000 \$)

Tekstil sektörü ülkemizin geleneksel sanayi kollarından olup sanayi ve ihracatta başarı öyküsünün mihenk taşlarından birisidir. Türkiye tekstil ve hazır giyim sektörü bir bütün olarak bugün en fazla dış ticaret fazlası veren birinci sektördür. Buna ek olarak oluşturduğu istihdam ile işsizliğin azalmasına ve toplumun refahına çok ciddi düzeyde katkıları mevcuttur. Türk Tekstil Sektörü, ürün kalitesi, moda ve trendleri belirleme gücüne sahip tasarımları ve yüksek teknolojisi itibarıyla dünyada çok özel bir yere sahiptir. GSYH içindeki payı ve yerli girdi kullanımı gibi

parametrelerde ülkemizde ilk sırada olan sektör küresel pazarlarda da var oluşumuzun temelini oluşturmaktadır.

Tekstil sektörü ile sanayileşmesine başlamış olan Bursa'nın tekstil ihracatında yakaladığı artış, sektörün ar-ge teknoloji ve tasarım yatırımlarına ağırlık vermesinin neticesinde gerçekleşmiştir. Yapılan ar-ge ve inovasyon yatırımları Bursa'yı dünyada hem mekân tekstilleri hem de giyim tekstilleri sektöründe moda ve trendlerin belirlendiği en önemli merkezlerden biri haline getirmiştir.

3.3. GIDA SEKTÖRÜ

“Türkiye, uygun coğrafik yapısı ve iklim özellikleri yanında, tarımsal üretimde sahip olduğu çeşit ve üretim potansiyeli ile dünya tarımında önemli bir paya sahiptir. Birçok üründe kendine yeterli ülkeler arasında yer alan ülkemiz; hububat, baklagiller, pamuk, tütün, fındık, taze ve kurutulmuş meyve, sebze, şekerpancarı gibi önemli ürünlerde üretici ve ihracatçı konumundadır. Bu hali ile tarım sektörü, ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişmesinde önemli görevler üstlenmiştir. Bursa özelinde değerlendirdiğimizde; ilimizin doğal şartlar itibariyle uygun bir fiziki konumda bulunması, tarım ürünlerinin, kalite, miktar ve çeşit yönünden zenginlik göstermesine imkân sağlamaktadır.

Bursa'nın doğal şartlar itibariyle uygun bir fiziki konumda bulunması, tarım ürünlerinin, kalite, miktar ve çeşit yönünden zenginlik göstermesine imkân sağlamaktadır. Bursa'da gıda endüstrisine ilişkin olarak hemen her dalda faaliyet gösteren firmalar mevcuttur. Özellikle meyve suyu, alkolsüz içki, konserve, konsantre salça üretiminde Bursa'da mevcut kapasiteler, Türkiye genelinde önemli paya sahiptir. Bursa, tarımsal kaynaklarının ve üretim gücünün yüksekliğinin yanı sıra imalat gıda sektöründe de gerçekleştirdiği üretim değerleri ile bölge ve ülke ekonomisinde önemli ağırlığa sahiptir.

Konserve gıda, işlenmiş gıda ve süt ürünleri göz önüne alındığında Türkiye'nin önemli firmaları, Bursa'da kapasitelerini geliştirmektedir. Tarımsal ürünler, sanayi ürünlerinin ardından ihraç edilen ürünler listesinde önemli yer almaktadır.

Bursa'da konserve ve salça fabrikalarının büyük bölümü dondurulmuş gıda üretimi de gerçekleştirmektedir. Bu nedenle, ilden yaş sebze - meyve ihracatı olduğu gibi dondurulmuş gıda ürünü ihracatı da yapılmaktadır.

2018 yılında Bursa İlinde yerleşik firmalar tarafından Yaş Meyve ve Sebze Sektöründe 47,4 milyon dolar ve Meyve Sebze Mamulleri sektöründe 98,5 milyon dolar değerinde ihracat gerçekleştirilmiştir (Tablo 9).

UİB AR&GE ŞUBESİ

Tablo 9. Bursa ve Türkiye Yaş Meyve Sebze ve Meyve Sebze Mamulleri Sektörleri İhracat Verileri (1000\$)

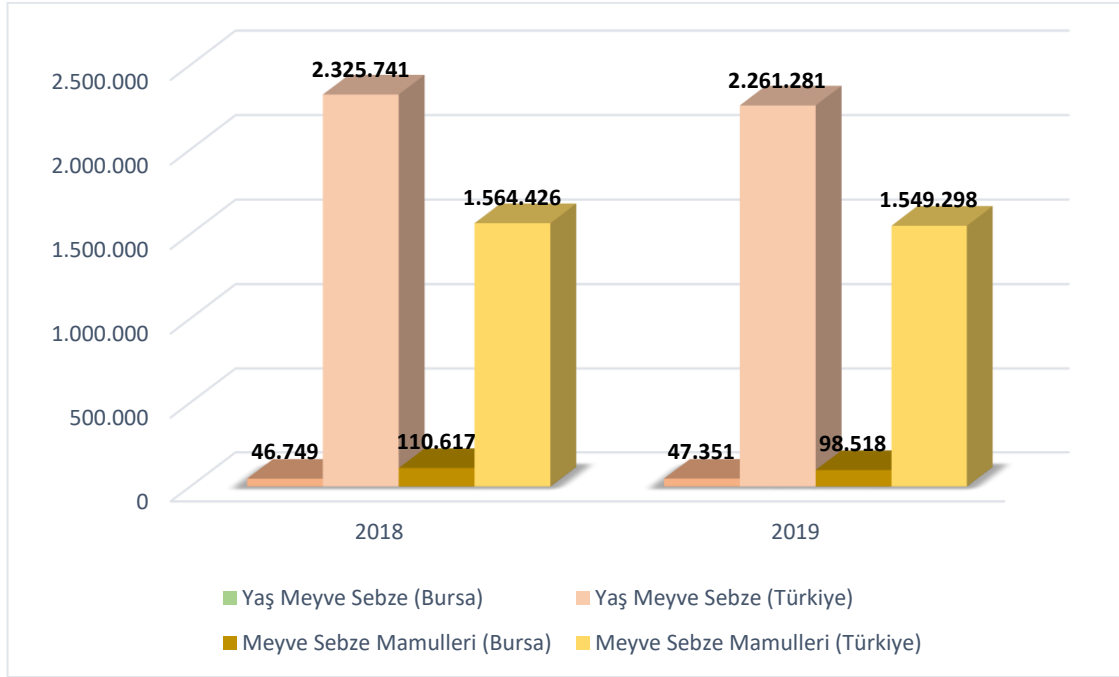
SEKTÖR	2018	2019	Değişim	Pay (%)
Yaş Meyve Sebze (Bursa)	46.749	47.351	1,29%	0,30%
Yaş Meyve Sebze (Türkiye)	2.325.741	2.261.281	-2,77%	1,36%
Meyve Sebze Mamulleri (Bursa)	110.617	98.518	-10,94%	0,65%
Meyve Sebze Mamulleri (Türkiye)	1.564.426	1.549.298	-0,97%	0,93%

Kaynak: TİM

Not: % lik paylar tüm ihracat kalemleri içinde ilgili sektörlerin payına ilişkindir. Örneğin; Türkiye toplam ihracatı içindeki yaş meyve sebze sektörünün payı %1,4 olup, yine Türkiye toplam ihracatı içindeki sebze meyve mamulleri payı yaklaşık %1'dir.

Bursa'da gıda endüstrisine ilişkin olarak hemen her dalda faaliyet gösteren firmalar mevcuttur. Konserve gıda, işlenmiş gıda ve süt ürünleri göz önüne alındığında Türkiye'nin önemli firmaları, Bursa'da kapasitelerini geliştirmektedir. İlimizden Yaş Meyve ve Sebze ihracatı olduğu gibi dondurulmuş gıda ürünü ihracatı da yapılmaktadır.

Türkiye Geneli Yaş Meyve ve Sebze Sektörü ihracatı 2019 yılında %2,77 oranında azalışla 2,3 milyar dolar civarında gerçekleşmiş ve Yaş Meyve Sebze Sektöründe Bursa merkezli firmalar ülkemiz Yaş Meyve Sebze Sektörü ihracatından %2,1'lük pay almışlardır. Türkiye Geneli Meyve Sebze Mamulleri ihracatı 2019 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık %1 oranında azalışla 1,5 milyar dolar civarında gerçekleşmiş ve Meyve Sebze Mamulleri sektöründe Bursa merkezli firmalar ülkemiz Meyve Sebze Mamulleri ihracatından %6,4' lük pay almışlardır (Tablo 9).

Grafik 6. Bursa ve Türkiye Geneli Yaş Meyve Sebze ve Meyve Sebze Mamulleri İhracat Değerleri (1000\$)

4. İLLERE GÖRE İHRACATÇI/İTHALATÇI FİRMA SAYISI

Ticaret Bakanlığı verilerine göre; Türkiye Genelinde Ocak-Eylül 2018 döneminde ihracat yapan firma sayısı 2017 yılı Ocak-Eylül Döneminde 64 bin 503 iken ihracatçı firma sayısı 2018 yılı Ocak-Eylül Döneminde 68 bin 901'e ulaşmıştır. Bursa, İstanbul ve İzmir'in ardından en fazla ihracatçı firma bulunduran 3. İldir. Bursa'nın 2017 yılı Ocak-Eylül Döneminde 4.177 olan ihracatçı firma sayısı 2018 yılı Ocak-Eylül Döneminde 4.381'e yükselmiştir (Tablo 10).

Tablo 10. İllere Göre İhracatçı Firma Sayısı

	İL ADI	İHRACATÇI FİRMA SAYISI		
		2017	2018	DEĞİŞİM
1	İSTANBUL	32.068	32.903	2,6
2	BURSA	4.177	4.381	4,9
3	İZMİR	4.455	4.626	3,8
4	KOCAELİ	1.505	1.591	5,7
5	ANKARA	3.947	4.098	3,8
6	GAZİANTEP	2.239	2.302	2,8
7	SAKARYA	365	408	11,8
8	DENİZLİ	1.041	1.061	1,9
9	HATAY	1.118	1.160	3,8
10	MANİSA	517	541	4,6
11	KAYSERİ	1.160	1.191	2,7
12	ADANA	1.140	1.158	1,6
13	KONYA	1.737	1.869	7,6
14	MERSİN	1.167	1.238	6,1
15	ANTALYA	1.207	1.303	8
16	TEKİRDAĞ	498	542	8,8
17	ESKİŞEHİR	336	336	0
18	KAHRAMANMARAŞ	269	285	5,9
19	TRABZON	214	233	8,9
20	MARDİN	295	293	-0,7
21	AYDIN	298	294	-1,3
22	BALIKESİR	298	338	13,4
23	ÇORUM	141	136	-3,5
24	SAMSUN	236	250	5,9
25	MUĞLA	244	261	7
26	ZONGULDAK	62	62	0
27	ŞIRNAK	231	210	-9,1
28	YALOVA	106	107	0,9
29	KARABÜK	31	29	-6,5
30	AFYONKARAHİSAR	296	302	2
31	KARAMAN	80	98	22,5
32	UŞAK	165	169	2,4
33	OSMANİYE	56	55	-1,8
34	KIRŞEHİR	28	26	-7,1
35	ELAZIĞ	48	48	0
36	MALATYA	159	174	9,4

ÜİB AR&GE ŞUBESİ

37	KÜTAHYA	105	100	-4,8
38	ISPARTA	115	128	11,3
39	BURDUR	149	153	2,7
40	DİYARBAKIR	161	175	8,7
41	ÇANKIRI	25	30	20
42	ORDU	70	82	17,1
43	KIRKLARELİ	54	70	29,6
44	ŞANLIURFA	199	188	-5,5
45	BOLU	63	72	14,3
46	ÇANAKKALE	70	76	8,6
47	GİRESUN	45	50	11,1
48	AKSARAY	86	93	8,1
49	RİZE	85	88	3,5
50	BİLECİK	54	52	-3,7
51	AMASYA	44	43	-2,3
52	DÜZCE	131	133	1,5
53	SİVAS	65	64	-1,5
54	İĞDIR	146	132	-9,6
55	KASTAMONU	44	46	4,5
56	ADİYAMAN	55	45	-18,2
57	KİLİS	83	95	14,5
58	HAKKARİ	27	24	-11,1
59	NİĞDE	54	48	-11,1
60	ARTVİN	86	102	18,6
61	EDİRNE	74	86	16,2
62	NEVŞEHİR	76	84	10,5
63	BATMAN	60	55	-8,3
64	VAN	55	45	-18,2
65	BARTIN	21	23	9,5
66	GÜMÜŞHANE	2	6	200
67	AĞRI	59	60	1,7
68	SİNOP	19	15	-21,1
69	TOKAT	26	27	3,8
70	ERZURUM	40	40	0
71	SİİRT	19	11	-42,1
72	KIRIKKALE	17	15	-11,8
73	ERZİNCAN	17	13	-23,5
74	YOZGAT	20	25	25
75	MUŞ	8	6	-25
76	BİTLİS	9	13	44,4
77	ARDAHAN	6	4	-33,3
78	BAYBURT	2	2	+
79	BİNGÖL	8	7	-12,5
80	TUNCELİ	3	3	0
81	KARS	2	2	0
	BİLİNMEYEN	10	2192	+
	GENEL TOPLAM	64.503	68.901	6,8

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

UİB AR&GE ŞUBESİ

Ticaret Bakanlığı verilerine göre; Türkiye Geneline ithalat yapan firma sayısı 2017 yılı Ocak-Eylül Döneminde 66 bin 631 adet iken 2018 yılı Ocak-Eylül Döneminde 62 bin 938 adete ulaşmıştır. Bursa, İstanbul, Ankara ve İzmir'in ardından en çok ithalatçı firma sayısına sahip il olmuştur. Bursa'nın ithalatçı firma sayısı 2017 yılı Ocak-Eylül Döneminde 3.091 iken, 2018 yılı Ocak-Eylül Döneminde 2.990'a gerilemiştir (Tablo11).

Tablo 11. İllere Göre İthalatçı Firma Sayısı

	İL ADI	İTHALATÇI FİRMA SAYISI		
		2017	2018	DEĞİŞİM
1	İSTANBUL	36.238	33.518	-7,5
2	KOCAELİ	1.599	1.605	0,4
3	ANKARA	6.262	5.892	-5,9
4	İZMİR	4.958	4.522	-8,8
5	BURSA	3.091	2.990	-3,3
6	GAZİANTEP	1.437	1.373	-4,5
7	HATAY	356	332	-6,7
8	SAKARYA	360	367	1,9
9	MANİSA	429	449	4,7
10	ADANA	1.017	989	-2,8
11	DENİZLİ	661	641	-3
12	KAYSERİ	667	652	-2,2
13	KAHRAMANMARAŞ	267	252	-5,6
14	ZONGULDAK	76	67	-11,8
15	MERSİN	824	785	-4,7
16	TEKİRDAĞ	498	503	1
17	KONYA	1.247	1.231	-1,3
18	ESKİŞEHİR	346	333	-3,8
19	ANTALYA	1.153	1.050	-8,9
20	SAMSUN	263	259	-1,5
21	KARABÜK	35	37	5,7
22	OSMANİYE	51	59	15,7
23	YALOVA	108	114	5,6
24	BALIKESİR	287	337	17,4
25	ÇORUM	117	108	-7,7
26	KIRŞEHİR	71	96	35,2
27	KASTAMONU	50	41	-18
28	AYDIN	247	208	-15,8
29	UŞAK	237	216	-8,9
30	MUĞLA	468	294	-37,2
31	BOLU	95	95	0
32	MARDİN	128	132	3,1
33	BİLECİK	43	40	-7
34	ŞANLIURFA	241	267	10,8
35	KIRKLARELİ	80	76	-5
36	ÇANKIRI	25	29	16
37	KÜTAHYA	82	80	-2,4

UİB AR&GE ŞUBESİ

38	MALATYA	116	152	31
39	KARAMAN	41	48	17,1
40	AĞRI	231	240	3,9
41	TRABZON	127	131	3,1
42	AFYON	169	141	-16,6
43	DİYARBAKIR	161	150	-6,8
44	DÜZCE	118	129	9,3
45	ÇANAKKALE	69	72	4,3
46	AKSARAY	73	79	8,2
47	BATMAN	54	44	-18,5
48	EDİRNE	93	91	-2,2
49	SİVAS	70	57	-18,6
50	ISPARTA	90	96	6,7
51	ADİYAMAN	61	52	-14,8
52	AMASYA	59	60	1,7
53	ORDU	58	53	-8,6
54	KİLİS	40	30	-25
55	BURDUR	60	48	-20
56	ERZURUM	43	37	-14
57	ELAZIĞ	99	75	-24,2
58	NEVŞEHİR	52	67	28,8
59	VAN	141	256	81,6
60	NİĞDE	49	60	22,4
61	HAKKARİ	51	32	-37,3
62	GİRESUN	25	38	52
63	ARTVİN	22	22	0
64	YOZGAT	32	35	9,4
65	IĞDIR	45	58	28,9
66	ŞIRNAK	34	41	20,6
67	TOKAT	44	49	11,4
68	RİZE	42	40	-4,8
69	KIRIKKALE	21	39	85,7
70	BARTIN	15	21	40
71	SİNOP	14	14	0
72	SİİRT	15	18	20
73	GÜMÜŞHANE	2	4	-
74	KARS	13	7	-46,2
75	ERZİNCAN	20	15	-25
76	BİTLİS	14	9	-35,7
77	MUŞ	8	9	12,5
78	BİNGÖL	10	7	-30
79	BAYBURT	6	2	-
80	TUNCELİ	3	3	0
81	ARDAHAN	4	0	-
82	GİZLİ VERİ	-	-	-
83	BİLİNMEYEN	3	268	+
	GENEL TOPLAM	66.631	62.938	-5,5

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

KAYNAKLAR

1. T.C. Ticaret Bakanlığı (www.ticaret.gov.tr)
2. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (www.sanayi.gov.tr)
3. Türkiye İhracatçılar Meclisi (www.tim.org.tr)
4. Türkiye İstatistik Kurumu (www.tuik.gov.tr)
5. Uludağ İhracatçı Birlikleri (www.uib.org.tr)
6. Otomotiv Sanayii Derneği (www.osd.org.tr)
7. Bursa Ticaret ve Sanayi Odası (www.btso.org.tr)
8. Sosyal Güvenlik Kurumu (www.sgk.gov.tr)

YASAL UYARI; Bu rapor Birliğimiz uzmanları tarafından güvenilir olduğuna inanılan kamuya açık kaynaklardan elde edilen bilgiler kullanılmak suretiyle, sadece bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır. Bu rapor ve içindeki bilgilerin kullanılması nedeniyle doğrudan veya dolaylı olarak oluşacak zararlardan Birliğimiz hiçbir şekilde sorumluluk kabul etmemektedir. Birliğimizin yazılı izni alınmaksızın herhangi bir kişi tarafından, herhangi bir amaçla, kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz veya yayımlanamaz. Tüm haklarımız saklıdır.